

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

DEVELOPING STUDENTS' CRITICAL AND ARGUMENTATIVE THINKING THROUGH IDENTIFYING FAKE NEWS IN MEDIA TEXTS

Rabbimova Xamida Yoqubovna

Master's Student, Faculty of Uzbek Language and Literature, Samarkand State

Pedagogical Institute

x.rabbimova@gmail.com

Abstract

This thesis briefly examines the development of students' critical and argumentative thinking skills through the process of identifying fake news in digital media texts. The main criteria for identifying fake news and the mechanisms through which this process influences students' thinking are analyzed.

Keywords

media literacy, fake news, critical thinking, argumentative speech, fact-checking, counterargumentation.

MEDIA MATNLARIDAGI FEYK XABARLARNI ANIQLASH ORQALI O'QUVCHILARNING TANQIDIY VA ARGUMENTATIV FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH

Rabbimova Xamida Yoqubovna

Samarqand davlat pedagogika instituti, O'zbek tili va adabiyoti fakulteti

magistranti

x.rabbimova@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur tezisda raqamli media matnlaridagi feyk xabarlarini aniqlash jarayoni orqali o'quvchilarda tanqidiy va argumentativ fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish masalasi qisqacha yoritiladi. Feyk xabarni aniqlashning asosiy mezonlari va bu jarayonning o'quvchi tafakkuriga ta'sir mexanizmi tahlil qilinadi.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

Kalit so‘zlar: media-savodxonlik, feyk xabar, tanqidiy tafakkur, argumentativ nutq, fakt-tekshiruv, kontrargumentatsiya.

Kirish

Raqamli asrda axborot oqimining tez o‘sishi bilan birga ijtimoiy tarmoq va onlayn manbalar orqali tarqaladigan feyk xabarlar ham ko‘paymoqda. O‘quvchilar hayotiy tajribasi va tanqidiy tafakkuri hali to‘liq shakllanmagan yosh avlod sifatida bunday xabarlarga eng ko‘p ta’sirlanuvchi toifa hisoblanadi. Shu sababli o‘quvchilarni raqamli matnlarni tanqidiy baholashga va o‘z xulosasini asosli tarzda ifodalashga o‘rgatish zamonaviy ta’limning dolzarb vazifasiga aylanmoqda. Feyk xabarni aniqlash jarayoni o‘quvchidan manbani tekshirish, dalillarni solishtirish va mantiqiy xulosa chiqarishni talab qiladi bu esa aynan tanqidiy va argumentativ fikrlashning asosini tashkil etadi.

Mazkur tezisning maqsadi feyk xabarlarni aniqlash jarayonining o‘quvchi tafakkuriga ta’sir mexanizmini ochib berish va bu jarayonni ta’limda samarali qo‘llash yo‘llarini qisqacha yoritishdan iborat.

Asosiy qism

O‘quvchilarning feyk xabarni ajrata olishi bir necha jihatdan muhim: bu ko‘nikma noto‘g‘ri qarordan (sog‘liq, moliya, xavfsizlik bo‘yicha) himoyalaydi, manipulyatsiyaga aldanib qolishning oldini oladi, hamda jamiyatda ishonch va ijtimoiy barqarorlikni saqlashga xizmat qiladi. Bundan tashqari, bu ko‘nikma o‘quvchida har qanday ma’lumotni dalil talab qilib qabul qilish odatini shakllantiradi, bu esa umrbod ahamiyatga ega “hayotiy savodxonlik” darajasiga ko‘tariladi. Zamonaviy ta’lim amaliyotida bunday ko‘nikmani rivojlantirish alohida mavzu sifatida emas, balki ona tili, adabiyot va informatika kabi fanlar doirasida integratsiyalashgan holda olib borilishi maqsadga muvofiqdir.

Feyk xabarlarni aniqlash mezonlari

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

- manba tekshiruvi sayt/nashr haqiqiyliqi, muharrirlar tarkibi, boshqa OAVlarda tasdiqlanganligi;
- muallif va sana tekshiruvi muallif ismi, xabarning yangi yoki eskiligi;
- sarlavha va matn tahlili his-hayajonli sarlavha, sarlavha-matn nomutanosibligi;
- faktlarni tasdiqlash statistika manbasi, fakt-tekshiruv platformalari orqali qiyoslash;
- rasm/video tekshiruvi teskari qidiruv orqali asl manbani aniqlash;
- til va uslub tahlili tomonkash til, isbotsiz umumlashtirishlar;
- manfaatni aniqlash xabarni kim, qanday maqsadda tarqatgani.
- Ushbu mezonlarni o‘quvchilarga nazariy tushuntirishdan ko‘ra amaliy mashqlar orqali haqiqiy va soxta xabarni bevosita solishtirish, teskari rasm qidiruvini sinab ko‘rish kabi o‘rgatish ancha samarali natija beradi, chunki bunda o‘quvchi aniq harakat qadamlarini eslab qoladi.

Feyk xabar tahlili jarayonida o‘quvchi avval tekshiradi (**tanqidiy fikrlash**), so‘ngra o‘z xulosasini dalillar bilan isbotlaydi (**argumentativ nutq**). Tanqidiy fikrlash tomonidan shubha bilan yondashish, dalil talab qilish, tahlil qilish va ko‘p tomonlama qarash kabi ko‘nikmalar rivojlansa, argumentativ nutq tomonidan xulosani asoslash, munozarada kontrargumentatsiya qilish va fikrni mantiqiy izchil yozma/og‘zaki ifodalash ko‘nikmalari shakllanadi. Ikki kompetensiya o‘zaro bog‘liq holda bir-birini mustahkamlaydi, birinchisi ichki baholash jarayoni bo‘lsa, ikkinchisi shu xulosani ishonchli tarzda yetkazish qobiliyatidir.

Darsda o‘quvchilarga bittasi rasmiy uslubda (“Toshkent shahar hokimligi... yangi avtobus yo‘nalishlari ishga tushirildi”), ikkinchisi esa feyk xabarga xos (“ZUDLIK BILAN! Olimlar hech kimga aytmagan dahshatli haqiqatni oshkor qilishdi...”) ikki matn taqdim etiladi. O‘quvchi avval mustaqil tahlil qiladi, so‘ngra o‘z xulosasini kamida

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

uchta dalil (manba, til, tekshirish imkoni) asosida sinf oldida himoya qiladi. Bu mashq tanqidiy va argumentativ fikrlashni birgalikda mustahkamlaydi.

Metodik tavsiyalar

- amaliy mashqlar haqiqiy va soxta xabarlarini solishtirib, farqini mustaqil topishni talab qilish;
- debat va munozara o‘quvchi xulosasini himoya qilishi, sinfdoshlari e’tiroz bildirishi;
- loyiha usuli guruh bo‘lib fakt-tekshiruv hisobotini tayyorlash;
- reflektiv yozuv o‘quvchi o‘z ishonchi yoki shubhasini asoslab yozishi.

Xulosa

Media matnlaridagi feyk xabarlarini aniqlash o‘quvchilarning tanqidiy va argumentativ fikrlashini rivojlantirishning samarali vositalaridan biridir. Amaliy mashqlar, debat, loyiha va reflektiv yozuv kabi metodlar orqali bu ko‘nikmalarni izchil shakllantirish mumkin. Kelgusida ushbu yo‘nalishda amaliy qo‘llanmalar va baholash vositalarini ishlab chiqish muhim istiqbol hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tulmin S. Argumentatsiya uslublari. – Toshkent: Fan, 2019.
2. Facione P. Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus. – California Academic Press, 1990.
3. O‘zbekiston Respublikasida ta’lim tizimida media-savodxonlikni rivojlantirish kontsepsiyasi. – Toshkent, 2022.
4. Wardle C., Derakhshan H. Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework. – Council of Europe, 2017.